

עובדות החיים

248. (יומן)

26.4.22

126. אל גרטורד אופנהיים

30.5.17

ט[ורה] י[קרה], מהי אם כן המטרה? קל לדבר על כך, מפני שלמעשה חייבים לדבר על כך תמיד, אם רוצים לדבר על משהו בצורה אמיתית ו"מסכמת", וזה היינו הך על מה מדברים — על המלחמה או על האופנה האחרונה או על התיאטרון או על $2 \times 2 = 4$... או על כל דבר אחר. להבין משהו, משמע להבין לאיזה צורך. לפני כן הכל לוט בערפל ותוהו ובהו.

ההבדל שבין (כל) מיתולוגיה אלילית וכל מיתולוגיה של ההתגלות נעוץ בכך, שהראשונה עוסקת בשיעור אלילי ואילו השנייה בדרכי אלו־הים. לאלים הפגניים מותר הכל, אך האל האמיתי דומה למלך קונסטיטוציוני הכבול בקפדנות לתחוקתו ואינו מכהן אלא כ'משרת ראשון במדינתו', בלי חיים פרטיים משלו (שהם הקסם העיקרי של יופיטר). מדע המיתוסים (Logomythie) מבחין שבמחשבה האלילית יש הרבה עולמות והרבה אפשרויות⁵, סיבות ומקרים, מטרות ונכסים, ואילו בהתגלות קיים רק דבר אחד, 'עותק אחד', כי ההתגלות קובעת מצד אחד מעלה ומטה, אירופה אחת ואסיה וכו', ומצד אחר היא מבדילה בין מוקדם למאוחר, בין עבר לעתיד. האינסופי ('המוחלט') יורד על פני האדמה וקובע מכאן, ממקום ירידתו, גבולות אל תוך ים־החלל ואל תוך זרימת הזמן⁶.

זהו זה. מעלה ומטה, למרות קופרניקוס⁷. צפון, דרום, מזרח ומערב. במקום שאדם רק יסתובב, כדי שימין ייהפך לשמאל. עבר ועתיד, במקום שאצטרך רק לחיות קצת מוקדם או מאוחר... ודבר אחר הוא עבר ועתיד. יש סדר בעולם. כבר לא קיים דבר הנמצא בכל מקום או בשום מקום, אלא יש גבולות וכיוונים קבועים. יודע אדם היכן הוא עומד ומכיר את המטרה, במקום ה'בכל מקום' של התחושה הבלתי מוגדרת, ההצבעה 'באצבע' על השם⁸. כלומר השם שאיננו עוד 'הד' ועשן' לא הד ועשן אלא אומר ואש. במקום שהאומר נשמע בו בא הקץ לשתי־קה, לדממה, לאלם וגם לרעש, לזעקה, לקולות בעלי־חיים, ובמקום שהאש בוערת בו בעלמים גם הקור וגם החושך. אמנם כל הדברים הללו עדיין קיימים, אך רק במקום, שאליו עדיין לא חדרו האומר והאש, שכן לא קבעו להם גבולות. האומר מהדהד מבעד לזמן, עובר מפה לפה, והאש מתפשטת במרחבי החלל דווקא על ידי פריצת השם אל התוהו ובוהו של הדבר ללא שם, אשר ניתן לקרוא גם בשם זה או אחר (ואשר בכלל גם יכול להיות אחרת⁹) על ידו נתוהו הבמה והתוכן של ההיסטוריה העולמית. לא אפלטון ולא אריסטו לא ידעו דבר על כך, 'תבל ומלואה' ואחרית הימים [אלו מושגים] הנגדרים לחלוטין באוצר המלים שלהם. ייתכן שהרחבתי את הדיבור יתר על המידה... הרי הכל תלוי בכך, שלא צריכים להתיתחם אל השם כאל הד ועשן, כלומר לא רק כאל חיקוי תמונת־משנה של הדברים, אלא, אם לומר זאת באופן חד־משמעי, כדבר בין דברים, כמלה ליד מלים, כאש ליד אש. האל אינו הכל, אלא 'הכל בא ממנו וחוזר אליו' ובו הכל. אם כן, אם לנקוט לשון משכילים: יש לו זיקה לכל דבר. הוא רק משהו או ליתר דיוק דבר אחד בלבד, נקודת הירידה אלינו, הוא האופק שבו השמים והארץ נוגעים זה בזה.

שלי שולטים בי. אך כאשר לגד עיני מתייצבת, במקום האמירה הבלתי מבוססת, העובדה שגם היא כמובן בלתי מבוססת, אני נשאר חסר־אונים. מן העובדה איננה מבקש נימוקים אלא עובדות בלבד. שכן מציאות המטרה בעולם המציאותיות זהו הדבר הנחוץ לי. 'הרוח שראיתי ייתכן שהוא השטן עצמו' אומר המלט מתוך יאוש (בדומה ללזיולה חמישים שנה לפני כן). במציאות, שכל העולם רואה אותה מגיב עליה ובכך מכיר בה, אין לפקפק. אפשר אמנם להתעלם ממנה, אך העושה כך יודע מה הוא עושה.

באופן מעשי חשוב רק, שהאדם יתאחה עם המציאות הזאת. ל'אלהים שבשמים' יש חשיבות משנית בלבד. לא הנוצרים הרעים אלא דווקא הנוצרים הטובים הם אלה השוכחים לגמרי, את אביהם שבשמים בגלל 'שור', ולא 'המונותאונים' עושה את היהודים ליהודים אלא התורה. מהבית הזה הארצי, המהווה אדמת־החרוש של האמונה, אפשר להגיע תמיד אל אלהים עצמו, לא להיפנות מטפיות ('אידיאה') אלא בוודאות מוחלטת, אך אין כמעט איש שיחוש צורך בזה. הן אהנו אינו בני־אדם, הנוטים לספקולציה רעיונית, אלא אנו מעדיפים להתמקם בשדה המציאות הירוק והיפה של המציאות.

עובדות היהדות. לא אידיאות יהודיות. עובדה ואידיאה. עיקרים¹ ודוגמות 'אתה הראת לדעת'². אתה נקלעת למצב עובדתי שמכריחך לדעת. 'העדותי בכך...'. 'זבחרת בחיים...'³ (אין בידכם ברירה אחרת). מדוע אין אצלנו דוגמות: העם האמין. אבל האמונה ב'אלוהים ובמשה' אינה באה בדמות ציווי אלא בדמות סיפור (על ים סוף)⁴. על האמונה שלנו ניתן תמיד לספר רק לאחר מעשה.

309. אל רודולף האלו

4.2.23

אפשר שכאן אני טועה, שכן רבות הן האפשרויות. פחדן הוא מי שחי על אפשרויות, תמיד מצויה אחת שאפשר להיתלות בה. אדם הגון אינו חי על תשעים ושבע וחצי אפשרויות 'נתונות', אלא על המציאות האחת שנתנסה בה. כיוון שנתנסה בה כבר ידאג לכך שיוכל לחיות בה, וחיים אלה שלו לא יהיו חיי־סרק. הרגע הגדול נושא התחייבות, לא לרגעים גדולים נוספים — קלות־דעת היא לחשוב זאת — אלא לכך שהרגעים הקטנים שיבואו אחריו לא יכזיבו את הגדולים, אלא יאשרו ויקיימו אותם על־פי דרכם, היינו, בדרך שקטה וב'קטנות'. שאם־לא־כן יבוא האדם אל קצו מיד אחר הרגע הגדול שלו. אם לא יארע כך והוא יוסיף לחיות, יש בדבר ערובה מספקת לכך שהוטל עליו להעביר את זכרון הרגע הגדול דרך הרגעים הקטנים ולאשר את הגדול בקטנות. ערובה אחרת אינה בנמצא, אך גם אין צורך בה.

233. אל רודולף האלו

פרנקפורט, 27.3.22

הסבור אתה, שקשה כל כך לקיים את מצוות התורה? אדרבה, הסתכל־נא באנשים אלה. זו תורה מאופקת מאוד, ואם רצוני בכך, אוכל להתחיל לקיימה כבר מחר בבוקר. ולא הייתי נהפך משום כך לאיש קשוח או מחוספס יותר בכלשהו. באופן כזה הייתי מסלך בבטחה מחיי בעיה — הבעיה המרכזית של חיי אחרי סיום ה'כוכב', היינו, עניין ההלכה¹.

האם אינך מבין זאת? שער בנפשך, שהייתי נעתר לדרישותיך והייתי מקבל את ההלכה בצורה שהתקין אותה ש"ר הירש לשימוש יהודי מערב־אירופה שזכו לאמנציפציה — איוו משמעות היתה לכך בעיניך? סלח לי שאני משיב אל תוך לבך, או ליתר דיוק מתוך לבך: היית בוודאי שבע־רצון ביותר, כי יכולת או להעמיד לעומת 'הכול' המשוער את 'הלא־כלום' כעמדה המוצהרת שלך. בימינו, רבים הנוהגים לעשות כן. אך אני דוחה גם עכשיו, כפי שעשיתי קודם לכן, את השיטה 'הכול' או 'לא־כלום'. נחלתנו איננה לא 'הכול' ולא 'לא־כלום', אלא 'המשוה'. ה'משוה' הוא שניתן לנו. ובמשהו זה עלינו להתקין עצמנו. איני בא לטעון, שהמשהו שלי ראוי שישמש מופת לאחרים. אך מופת יש בכך, שאורתי עוֹו (הן כנגד האידיאליסטים של הלא־כלום והן כנגד אלו של הכול) לחיות במשהו שלי. בפרטיו אי אפשר שישמש מופת. הרי אני רק בתחילת הדרך. מה ייצא מזה אינני יודע ואינני רוצה לדעת. אני מקווה ואף יודע, שגם אחרים מתחילים לחשוב כמוני, ובסופו של דבר — מכל ההתחלות האלה יתהווה משהו למופת. אני, אנו, כל אלה שאינם מכריזים 'הכול' או 'לא־כלום', כולנו יחד, מתחילים היום ללכת שוב בדרך שבה ניסה הליבראליזם ללכת לפני מאה שנים ונכשל. הוא נכשל מפני שניסה תחילה לקבוע עקרונות, ורק לאחר־מכן לפעול לפיהם. והעקרונות הללו נשארו, בדומה למטיפיהם, כקצינים בלי חיילים, או אבות בלי ילדים. אנו נתחיל במעשים. את העקרונות אפשר נמצא אנו, או אחרים, לאחר־מכן.

דבר מתוך התחשבות בנוצרים. ובכלל, האם סבור אתה שידידי הנוצרים היו מתייחסים בשלילה כלשהי לכך, אילו התחלתי מגיח תפילין או צם יחד עם אנשי קהילת פרנקפורט כל צומותיהם? אדרבא, זמן רב קודם שאתה דחת את המצוות, הם כבר דחקו בי, ואני השבתי להם באותה שלות־נפש את 'עדיין לא' שלי, כפי שהשבתי לך, אתה זוכר, ב־6.1.20 לפני הצהריים, בבית הנתיבות. באותו יום 6.1.1920², שעות אחדות לאחר־מכן הפך 'עדיין לא' שלי ל'עכשיו'.